

ΤΟ ΕΠΑΡΧΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΑΛΩΝΙΤΟΥ

Ἐν φ. 33^α - 36^α τοῦ ὑπ' ἀριθ. 25 κώδικος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Π. Τάφου περιέχεται, κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως¹, τὸ ὑπὸ τοῦ J. Nicole ἐκδοθὲν Ἐπαρχικὸν βιβλίον². Καὶ καθ' ἣν μὲν ἐποχὴν ὁ Nicole ἀνεκάλυπτε καὶ ἐξέδιδε τὸ Ἐπαρχικὸν Βιβλίον, δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐκδοθῆ ὁ 4^{ος} τόμος τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης, ὥστε δικαίως ὁ Nicole ἠγνόει τὸν κώδικα τοῦτον· παράδοξον ὅμως εἶναι, ὅτι πάντων τῶν μεταγεστέως ἀσχοληθέντων περὶ τοῦ Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου διέλαθε τὴν προσοχὴν ὁ κώδιξ οὗτος, πλὴν τοῦ Α. Χριστοφιλοπούλου, ὅστις ἐν τῇ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ μελέτῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος³, ὑπέδειξε τὴν ὑπαρξίν τοῦ κώδικος τούτου τοῦ Μετοχίου, προσέθεσε δὲ τὰ ἐξῆς: «Ἡ δημοσίευσίς του θὰ ἦτο εὐχρῆς ἔργον καὶ θὰ ἐφώτιζεν ἀσφαλῶς πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἐρεύνης. Τὸ κατ' ἐμέ, παρὰ τὰς προσπάθειάς μου, δὲν ἠδυνήθην οὔτε κἄν νὰ πληροφορηθῶ, ἂν ἐξακολουθῆ νὰ φυλάσσεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μετοχίου».

Τᾶνωτέρω ἐκίνησαν μεγάλως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν βυζαντινολόγων, ἐθεωρήθη δὲ ἡ «ἀνακάλυψις» αὕτη τοῦ Α. Χριστοφιλοπούλου, ὡς ἐν τῶν σημαντικωτέρων ἴσως σημείων τῆς μελέτης του⁴.

Ἐπωφεληθεὶς ταξιδίου μου εἰς Κωνσταντινουπόλιν περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἐτέθη ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ κώδικος τούτου. Καὶ τότε μὲν δὲν κατώρθωσα νὰ τον ἴδω, λόγῳ τῆς ἀπουσίας τοῦ βιβλιοφύλακος τοῦ Μετοχίου κ. Μερμήρογλου, χάρις ὅμως εἰς τὴν εὐγενῆ προθυμίαν τοῦ αἰδεσιμωτάτου Πατρὸς Laurent τῶν Ἀσσομψιονιστῶν τῆς Χαλκηδόνος, πρὸς

¹ Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τ. Δ' (Πετρούπολις 1899) σ. 37-8, ἐνθα καὶ πλήρης περιγραφὴ τοῦ κώδικος.

² Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, Τὸ Ἐπαρχικὸν Βιβλίον (Genève, 1893).

³ Τὸ Ἐπαρχικὸν Βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ αἱ συντεχνίαι ἐν Βυζαντίῳ (Ἀθῆναι, 1935) σ. 5. Ἡ περίπτωσις αὕτη ἀποδεικνύει ἅπαξ ἔτι πόσον ἀπαραίτητος θὰ ἦτο ἡ ἐκτέλεσις τῆς πρὸ πολλῶν ἐτῶν γενομένης προτάσεως τοῦ H. Dölzl - Rheinsberg, ἐν Zbl. f. Bibliothekswesen 32 (1915) σ. 373-94, περὶ καταρτισμοῦ γενικοῦ καθ' ὕλην εὐρητηρίου πάντων τῶν κωδίκων. Σημειωτέον, πρὸς δικαιολογίαν τῶν πραγματευθέντων περὶ τοῦ Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου, ὅτι ἐν τῷ πίνακι περιεχομένων τῆς «Βιβλιοθήκης» τοῦ Π. Κεραμέως οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὁ κώδιξ οὗτος. Τοῦτο καθιστᾷ τὴν «ἀνακάλυψιν» τοῦ Α. Χριστοφιλοπούλου ἔτι μᾶλλον σπουδαιότεραν.

⁴ G. Mickwitz, ἐν Byz.-neugr. Jahrbücher, 12 (1936) σ. 369.

ὄν ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου, κατέχω νῦν φωτογραφίαν τῶν σχετικῶν φύλλων τοῦ ἐν λόγῳ κώδικος.

Πρέπει ἐν πρώτοις νὰ δηλώσω, ὅτι ὁ Α. Π. Κεραμεὺς ἐπλανήθη — δεδικαιολογημένως ἴσως, ὡς θέλω ἐξηγήσει κατωτέρω — ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κώδικος τούτου, ὅστις, κατὰ συνέπειαν, δὲν ἔχει, ἀτυχῶς, τὴν ὑπὸ τοῦ Α. Χριστοφιλοπούλου ἀποδοθεῖσαν σημασίαν. Ὁ κώδιξ οὗτος δὲν περιέχει τὸ ὑπὸ τοῦ Nicole ἐκδοθὲν Ἐπαρχικὸν Βιβλίον, ἀλλὰ τμήμα τῶν οἰκοδομικῶν διατάξεων Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀσκαλωνίτου καὶ δὴ τὰς παραγράφους 13, 14, 15, 19, 20, 47, 80 καὶ 81 ἐκ τῶν ἐν τῷ Β' βιβλίῳ, Δ' τίτλῳ τῆς Ἐξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου περιληφθεισῶν διατάξεων. Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον ἡμᾶς τμήμα τοῦ κώδικος ἀποτελοῦσι μόνον τὰ φ. 33^α, 33^β καὶ οἱ πρῶτοι δέκα στίχοι τοῦ φ. 34^α, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἐπόμενα μέχρι καὶ τοῦ φ. 36^α, ὡς σημειοῖ ὁ Α. Π. Κεραμεὺς, περιέχοντα διατάξεις ἀστικοῦ δικαίου: «Περὶ ἐνυποθήκων καὶ ἀνυποθήκων δανειστῶν κλπ.»¹.

Ἐν τούτοις τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, κἂν δὲν εἶναι τὸ ἀναμενόμενον Ἐπαρχικὸν Βιβλίον, δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων.

Οἱ «νόμοι» Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀσκαλωνίτου ἐσφῆζοντο μέχρι τοῦδε ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐν τῇ Ἐξαβίβλῳ τοῦ Ἀρμενοπούλου (2, 4, 13 ἐπ.), ἀφ' ἑτέρου δ' ἐν ἑτέρᾳ παραλλαγῇ, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 23 κώδικι τῆς Γενεύης (σ. 380 ἐπ.), δηλ. ἐν τῷ ἰδίῳ κώδικι, ὅστις περιέχει τὸ ὑπὸ τοῦ Nicole ἐκδοθὲν Ἐπαρχικὸν Βιβλίον περὶ πολιτικῶν σωματείων². Ἡ παραλλαγή αὕτη τοῦ κώδικος τῆς Γενεύης εἶναι μὲν συντομωτέρα τῆς τοῦ Ἀρμενοπούλου³, ἀλλὰ κατὰ λογικωτέραν σειρὰν συντεθειμένη, ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Nicole⁴, περιέχει δ' ἐπιγραφὴν καὶ προοίμιον.

¹ Ἀπὸ τοῦ στ. 10 τοῦ φ. 34^α μέχρι τοῦ στ. 3 τοῦ φ. 36 β.

² Πρβλ. Nicole, "Ενθ' ἄνωτ., σ. 67 ἐπ.

³ Μέχρι ποίας παραγράφου τῆς Ἐξαβίβλου (2.4) ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἀρμενόπουλος ὡς πηγὴν τὸν Ἰουλιανόν; Θεωρῶ πιθανώτατον μέχρι τῆς 88ης, τοῦτο δέ: α) διότι ἐν τῷ κώδικι Γενεύης τάσπασματα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐξικονοῦνται μόνον μέχρι τῆς παραγράφου ταύτης, β) διότι ἡ λέξις ἐπαρχικόν, ἣτις συνοδεύει τὴν ἐπιγραφὴν τῶν παραγράφων ἐν τῇ τῶν κωδίκων τῆς Ἐξαβίβλου, δὲν ἀπαντᾷ πλέον μετὰ τὴν § 88 καὶ γ) διότι αἱ πλεῖστα τῶν ἐπομένων παραγράφων ἐν τῇ Ἐξαβίβλῳ ἔχουσι ληφθῆ ἐκ τοῦ Προχείρου Νόμου καὶ τῆς Συνόψεως.

⁴ "Ενθ' ἄνωτ., σ. 68. Ἐκ τοῦ προοιμίου τῶν νόμων Ἰουλιανοῦ ἐν τῷ κώδικι τῆς Γενεύης, πραγματευομένου περὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων: πυρός, ἀέρος, ὕδατος καὶ γῆς, ὁ κώδιξ τοῦ Μετοχίου περιέχει μέρος μόνον τοῦ προοιμίου, τὸ περὶ πυρός θ' ἀνεμένε τις ἐκ τούτου, ὅτι θὰ περιελάμβανε μόνον τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ πῦρ διατάξεις τοῦ Ἰουλιανοῦ, τοιαῦτα δὲ εἶναι ὄντως αἱ πέντε πρώται. Αἱ τρεῖς ὁμως τελευταῖαι δέον νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς γῆς. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει εἰρημὸς μεταξὺ προοιμίου καὶ κειμένου ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μετοχίου. Ὁ Nicole θεωρεῖ τὸ κείμενον τοῦ κώδικος τῆς Γενεύης ὡς περιέχον πληρῆς καὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ μορφῇ τὸ κείμενον τῶν νόμων τοῦ Ἰουλιανοῦ. Τὰ ἐπιγεγραμμά του εἶναι ὄντως πειστικώτατα, ἔνα δὲ μόνον ἐνδοιασμὸν ἔχω, κωλύοντά με νὰ πεισθῶ τελείως: ὅτι ἐν τῷ κώδικι τῆς Γενεύης αἱ διατάξεις τοῦ Ἰουλιανοῦ ἔχουσι τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀσκαλωνίτου Ἰουλιανοῦ ἐκ τῶν νόμων ἦτοι ἠθῶν τῶν ἐν Παλαιστίνῃ», ἐξ ἧς θὰ ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνη, ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιλογῆς.

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ κώδικος τοῦ Μετοχίου εἶναι μὲν κατὰ πολὺ συντομώτερον τῶν δύο ἄλλων, περιέχει ὅμως γενικὴν ἐπιγραφὴν (Διατάξεις Λέοντος κλπ.), μὴ προσαρμοζομένην μὲν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀνήκουσαν δ' ἀσφαλῶς εἰς τὸ περὶ πολιτικῶν σωματείων Ἐπαρχικὸν Βιβλίον, στερούμενον ἐν τῷ κώδικι τῆς Γενεύης τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης.

Μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἀναγράφει ὁ κώδιξ τοῦ Μετοχίου τὸν τίτλον. «Τὸ Ἐπαρχικὸν¹ Βιβλίον», ἐν συνεχείᾳ δὲ τὸ προοίμιον τοῦ περὶ πολιτικῶν σωματείων Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου².

Ἡ κυρίως γεννωμένη ἀπορία ἐκ τοῦ κώδικος τούτου εἶναι, πῶς ἡ ἐπιγραφὴ, ὁ τίτλος καὶ τὸ προοίμιον τοῦ Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου ἐτέθησαν ὡς ἐπιγραφὴ κλπ. τοῦ ἀποσπάσματος τῶν διατάξεων τοῦ Ἰουλιανοῦ;

Δύο ἐξηγήσεις θὰ ἦσαν δυναταί· ἀμφότεραι ἔχουσιν ὑπὲρ καὶ κατ' αὐτῶν σοβαρὰ ἐπιχειρήματα, οὕτως ὥστε οὐδετέραν τούτων τολμῶ νὰ υἱοθετήσω· οὐδὲ νομίζω, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπὶ τῶν δεδομένων στοιχείων ἐκ τῶν μέχρι σήμερον ἐρευνῶν, ἡ ὀριστικὴ λύσις τοῦ ζητήματος. Ἀρκοῦμαι νὰ παραθέσω ἀμφοτέρας τὰς ἐξηγήσεις μου: Ἡ πρώτη, ἀλλὰ καὶ ἀπλουστερα, ἐξηγήσις εἶναι, ὅτι, ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων ἰδιωτικῶν ἐπεξεργασιῶν νομοθετημάτων συμβαίνει, νὰ τίθεται ἡ ἐπιγραφὴ καὶ τὸ προοίμιον μιᾶς νομοθετικῆς συλλογῆς εἰς ἄλλην ἰδιωτικὴν ἐπεξεργασίαν, οὕτω καὶ ἐν προκειμένῳ ὁ γραφεὺς τοῦ κώδικος τοῦ Μετοχίου παρέλαβεν ἐκ τοῦ Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου ἐπιγραφὴν, τίτλον καὶ προοίμιον καὶ προέταξε ταῦτα ἐν τῷ ἀποσπάσματί του. Ἡ ἐξηγήσις ὅμως αὕτη προσκρούει ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου, ρητῶς ἀναφερομένη εἰς τὰ πολιτικὰ σωματεῖα, οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς οἰκοδομικὰς διατάξεις τοῦ Ἰουλιανοῦ, συνεπῶς καὶ ὁ ἀμαθέστερος τῶν γραφέων εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη προσαρμόζεται εἰς τὸ κείμενόν του.

Ἡ ἑτέρα ἐξηγήσις θὰ ἦτο ἡ ἑξῆς: Ἐὰν δεχθῶμεν, μετὰ τοῦ Heimbach³ καὶ τοῦ Zachariä von Lingenthal⁴, ὅτι αἱ οἰκοδομικαὶ διατάξεις τοῦ Ἰουλιανοῦ περιεβλήθησαν νομοθετικὸν κῦρος⁵, ὅτι ἡ ρύθμισις τῶν οἰκοδομικῶν σχέσεων ὑπήγετο εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐπάρχου⁶ διὸ καὶ αἱ διατάξεις τοῦ Ἰουλιανοῦ σημειοῦνται ἐν τῇ Ἐξαβίβλῳ ὡς ἐπαρχικαὶ καὶ τέλος, ὅτι αἱ

¹ Οὐχὶ δ' «Ἐπαρχικόν», ὡς ἐσφαλμένως ἀνέγνωσεν ὁ Α. Π. Κεραμεύς, περιελαβὼν εἰς ἀμχανίαν πολλὴν τὸν Α. Χριστοφιλόπουλον, Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 27 σημ. 4.

² Ἀσφαλῶς ἡ ἐπιγραφὴ, ὁ τίτλος καὶ τὸ προοίμιον τοῦ κώδικος τοῦ Μετοχίου παρεπλήθησαν τὸν Α. Π. Κεραμέα, ὅστις ἐν βίᾳ συνήθως συντάσσων τοὺς καταλόγους τῶν κωδικῶν καὶ μὴ ἔχων ἴσως πρόχειρα τὰ μέσα τοῦ ἐλέγχου, εὐλόγως ἐνόμισεν ὅτι ὁ κώδιξ περιεῖχε τὸ ὑπὸ τοῦ Nicole ἐκδοθὲν Ἐπαρχικὸν Βιβλίον περὶ πολιτικῶν σωματείων.

³ Ἐν Kritische Jahrbücher f. deutsche Rechtswissenschaft, 3 (1839) σ. 961 ἐπ.

⁴ Ἐν Byz. Zeitsch., 2 (1893) σ. 132.

⁵ Ἰουστ. Cod. 8. 10. 12.

⁶ Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς σημειώσεως ἐν Ἀρμ. 2. 4. 14.

διάφοροι κατά καιρούς έκδοθεισαι επαρχικαί διατάξεις συνηθροίσθησαν ἐπὶ Λέοντος εἰς ἐπίσημον συλλογὴν, θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐν τῇ ἀρχικῇ μορφῇ τοῦ Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου συμπεριλαμβάνοντο καὶ αἱ διατάξεις τοῦ Ἰουλιανοῦ¹, ὁ δὲ γραφεὺς τοῦ κώδικος τοῦ Μετοχίου, ἀντιγράφων ἕκ τινος τοιοῦτου πρωτοτύπου, ἀφ' οὗ ἀντέγραψεν ἐπιγραφὴν, τίτλον καὶ προοίμιον, παρέλειψε τὰς περὶ σωματείων διατάξεις καὶ ἐποίησατο ἐκλογὴν ἐκ τῶν ἐνδιαφερόντων αὐτὸν οἰκοδομικῶν διατάξεων.

Εἰς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην συμβάλλει καὶ τὸ οὐχὶ τυχαῖον ἴσως γεγονός, ὅτι ἐν τῷ κώδικι Γενεύης 23 αἱ διατάξεις τοῦ Ἰουλιανοῦ εὐρίσκονται ἐν συνεχείᾳ τῶν διατάξεων περὶ πολιτικῶν σωματείων. Κατὰ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης ἀντιτίθεται τὸ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου (Διατάξεις Λέοντος κλπ.) ἐφαρμόζεται μὲν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν σωματείων οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ τῶν οἰκοδομικῶν διατάξεων· ἐπίσης τὸ ὅτι αἱ τελευταῖαι ἔχουσιν ἴδιον προοίμιον· ἐκτὸς ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐν τῇ κωδικοποιήσει τῶν επαρχικῶν ἐδίκτων ἐκάστη ὁμὰς διατάξεων διετήρησε τὸ ἴδιον αὐτῆς προοίμιον.

Ὅπως ἴσως ἢ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀποσπάσματι πρόταξις τοῦ τίτλου «Ἐπαρχικὸν Βιβλίον» ἐπιρρουνεῖ τὴν γνώμην τοῦ Heimbach καὶ τοῦ Zachariä von Lingenthal², ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ Ἰουλιανοῦ εἶχον περιβληθῆ νομοθετικὸν κύρος ὑπὸ τοῦ Ἐπάρχου καὶ συνεπῶς, ὅτι οὐχὶ ἐκ πλάνης ὁ Ἀρμενόπουλος ἐθεώρησε ταύτας ὡς νομικοὺς ὄρισμούς³.

Παρέχω εὐθύς κατωτέρω τὸ κείμενον τοῦ ἀποσπάσματος τούτου ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Μετοχίου, ὑποσημειῶν τὰς παρ' Ἀρμενοπούλῳ (= A) καὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς Γενεύης (= N) παραλλαγὰς. Ἐν τῷ κειμένῳ παραθέτω ἀναλλοιώτως τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος τοῦ Μετοχίου, ἔστω καὶ ἂν ἐν τισὶ σημείοις προέκρινα ἐτέραν γραφὴν. Μόνον παραλείψεις τινὰς τοῦ κώδικος συνεπλήρωσα ἐντὸς ἀγκυλῶν. Σημειώτεον, ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο ἔχει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν κώδικα τῆς Γενεύης, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν σημειωθεισῶν ὑπὸ τοῦ Nicole⁴ παραλλαγῶν πρὸς τὴν Ἐξάβιβλον.

Διατάξεις Λέοντος τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ εἰρηνικωτάτου βασιλέως Ρωμαίων περὶ πολιτικῶν σωματείων ὅπως ἕκαστον αὐτῶν ὀφείλει πολιτεύεσθαι τε καὶ διαπράττεσθαι ἐκφωνηθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Φιλοθέου πρωτοσπαθαρίου καὶ ἐπάρχου ἐν τῷ ἔτει 52κ, ἑπταετοῦς τηνικαῦτα Κω[νσταντινίου] τοῦ πορφυρογεννήτου τυγχάνοντος.

¹ Ὁ Α. Χριστοφιλόπουλος, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 31, ὑπενθυμίζει ἐτέραν διάταξιν ληφθεῖσαν ἐκ τοῦ Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου (πρβλ. JGR, III, σ. 442) καὶ μὴ συμπεριλαμβανομένην ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Nicole.

² Πρβλ. ἄνωτ. σ. 185 σημ. 3 καὶ 4.

³ Ἐπομένως ὅπως ἀστήρικτα τὰ συμπεράσματα, εἰς ἃ καταλήγει ὁ Nicole (Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 10 σημ. 1) ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ κώδικι τῆς Γενεύης δὲν προτάσσεται ἡ λέξις «Ἐπαρχικά» ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ Ἰουλιανοῦ.

⁴ Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 70-75.

ΤΟ ΕΠΑΡΧΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

Προσίμιον.

Τὴν τῶν ὄντων ὁ θεὸς σύστασιν δημιουργήσας ἐν κόσμῳ καὶ εὐταξίᾳ τὸ πᾶν συναρμόσας δακτύλῳ τε¹ ἰδίῳ νόμον ἐγγαράξας, καὶ² πλαξὶν ἐνεδήλωσεν ἀριδηλότατα ὡς ἂν δι' αὐτοῦ τὸ τῶν ἀνθρώπων φύλον εὖ διατιθέμενον, μὴ ἀναισχύντως ἐπιπηδᾷ τῷ ἐτέρῳ θάτερος, μήτε μὴν ὁ κρείττων τὸν ἐλάττονα καταβλάπτῃ, ἀλλὰ πάντα δικαίῳ σταθμῷ διαταλαντεύεται. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἡμετέραν γαληνότητα τὰ ρηθησόμενα νόμων ἐχόμενα διαθῆναι ηὐδόκησεν³, ὡς ἂν εὐσχημόνως τὸ ἀνθρώπινον γένος πολιτευῆται, καὶ μὴ θάτερον καταδυναστεύειν⁴ θατέρου.

Περὶ πυρός.

Ἰουλιανῷ Ἀσκαλωνίτου ἀρχιτέκτονος περὶ νόμου⁵ ἦτοι ἑθῶν⁶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ.

⁷ Τὸ πῦρ, καὶ ὁ καπνός, καὶ ἡ ἀτμίς, πρὸς τὰς τῶν καύσεων δυνάμεις ἢ καὶ τὰ πλήθη, τὴν διαφορὰν τῶν βλαβῶν καὶ τῶν διαστημάτων ἔχουσιν. Ὅθεν ταῦτα ἀφορίσαντες, οὕτω καὶ τὰ διαστήματα ἐροῦμεν ἐν πείρᾳ τούτων γενόμενοι.

*[Περὶ βαλανείου]*⁸.*

Χρὴ τοίνυν⁹ τὸν ἐπιχειροῦντα ἰδιωτικὸν κτίζειν βαλανεῖον, ἀφιστᾶν τοῦ γείτονος τὰς καμίνας, εἰ μὲν νοτιώτερον εἴη τὸ κτιζόμενον βαλανεῖον ἢ δυτικώτερον¹⁰ τοῦ γείτονος, ἔχοντος δευτέραν ἢ τρίτην θέσιν καὶ θυρίδας ἀποβλεπούσας εἰς¹¹ αὐτὸ τὸ βαλανεῖον πῆχεις εἴκοσι, χειμερινῶν γὰρ ὄντων τῶν ἀνέμων, οὗ συνεχῶς μὲν αἱ τοῦ γείτονος ἀνοιγῆσονται θυρίδες, διασκορπισθῆσεται δὲ καὶ ἀναλωθήσεται ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ ἀνέμου ἢ τοῦ πυρός ἀκμή.

¹ Ἐν Ἐπαρχικῷ λείπει τὸ τε.

² Τὸ Ἐπαρχικὸν ἀντὶ καὶ ἔχει: ταῖς.

³ Ἐπαρχικόν: εὐδόκησεν.

⁴ Ἐπαρχικόν: καὶ μὴ θάτερος καταδυναστεύει θατέρου.

⁵ N: Ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀσκαλωνίτου Ἰουλιανοῦ ἀρχιτέκτονος ἐκ τῶν νόμων κλπ.

⁶ N: ἡθῶν.

⁷ Παρὰ N προηγείται: Τεσσάρων ὄντων τῶν στοιχείων, πυρός, ἀέρος, ὕδατος, γῆς, ἀπὸ δὴ τούτων ἀμφισθητήεις τοῖς ἀνθρώποις ἐγγίνονται· ὅθεν ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα τὰ κατὰ μέρος ἐκ τούτων καὶ ταχυμερέστερον συμβαίνοντα εὖ τάξαι, εὖ θέντες καὶ τὰς αἰτίας καὶ τὰς δικαίας διαλύσεις ἢ βλάβας. καὶ ἔστι πρῶτον περὶ πυρός.

* Ἀρμ. 2. 4. 13.

⁸ Οὕτως ὁ τίτλος παρ' A. Παρὰ N. λείπει.

⁹ Παρ' A. λείπει τὸ τοίνυν.

¹⁰ A: δυσικώτερον.

¹¹ Οὕτω καὶ παρὰ N. Παρ' A: τὸ αὐτό.

Εἰ δὲ βορειότερον ἢ ἀνατολικώτερον εἴη ἡ¹ τοῦ γείτονος τὸ περιβάτον, δευτέρας ἢ τρίτης θέσεως οὔσης τοῦ γεινιῶντος καὶ θυρίδων ὑπανεωγμένων ἐπὶ τὸ αὐτὸ περιβάτον, τηνικαῦτα ἀφιστᾶν τὸν κτίζοντα τὸ εἰρημένον περιβάτον, πῆχεις οὐκ ἐλάτους τῶν τριάκοντα. Θερινῶν γὰρ ὄντων τῶν ἀνέμων καὶ τῶν θυρίδων συνεχῶς ἀνοιγομένων, βλάβη τις προσγενήσεται τὸν² τὴν οἰκίαν ἔχοντα. Φρακτῶν δὲ ὄντων τῶν τοίχων τῶν ἀποβλεπόντων πρὸς αὐτὸ τὸ περιβάτον, τῶν εἰρημένων μέτρων³ τὸ τρίτον διδόσθω τῷ κτίζοντι· εἰ δὲ μονόστεγοι, τοὔτεστιν ἐπίπεδοι εἰσὶν οἱ οἴκοι θύρας ἢ θυρίδας ἔχοντες ἀποβλεπούσας καθῶς, [εἴρηται], τὸ αὐτὸ τοῖς φρακτοῖς δεδόσθω· εἰ⁴ δὲ φρακτοὶ εἰσὶν οἱ τοῖχοι τῶν τοιούτων ἐπιπέδων, τῶν ἐπὶ τῶν ὑπερώων μέτρων δεδόσθω⁵ τὸ ἕκτον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν πόλει, ἐν δὲ χωρίοις τῶν εἰρημένων μέτρων τὸ ἥμισυ.

Περὶ ἀρτοκοπείου*.

Τὸν ἐκ νέου κατασκευάζοντα ἀρτοκοπεῖον, ἐν μὲν πόλει, χρὴ ἀφιστᾶν τοῦ γείτονος τὸν τοῦ φούρνου οἶκον, εἰς ὑψηλὸν ὑπαίθρου τόπον πῆχεις ἕξ, εἰ τοῦ γείτονος εἴη τὰ οἰκήματα ἐπίπεδα μόνον, αὕτη δὲ δέδοται⁶ ἢ τοῦ ὑπαίθρου τόπου ἀπόστασις διὰ τὰς γινομένας ἀπὸ τῶν τοιούτων ταῖς οἰκίαις καύσεις. Εἰ δὲ δευτέραν ἢ τρίτην ἢ καὶ ἐτέρας θέσεις ἔχει ὁ γείτων, τὸν⁷ τηνικαῦτα τὸν τὸ ἀρτοκοπεῖον ποιοῦντα ἀφιστᾶν τὸν τοῦ κλιβάνου οἶκον τοῦ γείτονος, τὸ μὲν αὐτοῦ⁸ τοῦ ὑπαίθρου διάστημα, τὸ εἰρημένον ἔνεκα δὲ τοῦ μὴ καπνίζεσθαι, στοιχείωσαν τῷ διμοίρῳ μέρει τῶν ἐπὶ τοῖς περιβάτοις εἰρημένων, ἢ μὲν γὰρ τοῦ περιβάτου, συνεχῆς καὶ ἄπλαστος καύσις, ἢ δὲ τοῦ κλιβάνου μερική, ἥτις ἐστὶ τῷ πλείονι μέρει ἐν νυκτὶ γινομένη. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν πόλει, ἐν δὲ κώμαις ἢ προαστείοις τῶν εἰρημένων⁹ τὸ ἥμισυ.

Περὶ φούρνου κεραμεικοῦ**.

Τὸν κατασκευάζοντα ἐν κώμῃ¹⁰, χρὴ ἀφιστᾶν τὸν φούρνον ἢ τοὺς φούρνους¹¹ τοῦ γείτονος, εἴτε θέσις εἴη δευτέρα καὶ τρίτη ἢ περαιτέρω· εἰ μὲν

¹ Παρ' Α λείπει τὸ ἦ.

² Α: τῷ τὴν οἰκίαν ἔχοντι, ὅπερ ὀρθότερον.

³ Ν: μέτρον.

⁴ Παρὰ Ν: οἱ.

⁵ Α: διδόσθω. * Ἀρμ. 2. 4. 14.

⁶ Α: δίδεται.

⁷ Παρὰ Ν: τῶ. Παρ' Α λείπει τὸ: τόν.

⁸ Α: αὐτό.

⁹ Ν: ἐπὶ πόλεων. ** Ἀρμ. 2. 4. 15.

¹⁰ Παρ' Α προστίθεται: φούρνον κεραμεικόν.

¹¹ Α ἀντί: τὸν φούρνον ἢ τοὺς φούρνους ἔχει: τοῦτον. Παρὰ Ν ὡς ἐν τῷ κειμένῳ.

βορειότερος εἶη, ἢ ἀνατολικώτερος ὁ φοῦρνος τῆς οἰκῆσεως θύρας ἢ θυρίδας αὐτῆς ἐχούσης ἀποβλεπούσας πρὸς τὸν αὐτὸν¹ φοῦρνον, πῆγεις εἴκοσιν· ἢ γὰρ τῆς κεραμικῆς ἐργασία ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν [εἰρημένων ἀνέμων] προσβολῆς γίνεται. Εἰ δὲ νοτιώτερος ἢ δυτικώτερος² εἶη ὁ φοῦρνος τῆς τοῦ γείτονος οἰκῆσεως, καὶ αὐτῆς ἐχούσης θύρας ἢ θυρίδας, ἀφιστᾶν αὐτὸν πῆγεις δέκα καὶ δύο, χειμερινῶν ὄντων τῶν ἀνέμων, καὶ τῆς ἐργασίας³ τηνικαῦτα μὴ οὔσης. Εἰ δὲ φρακτοὶ ἢ ἐπίπεδοι εἶησαν οἱ οἶκοι, τότε ἀφιστᾶν αὐτὸν τῶν εἰρημένων πῆγεων τὸ τρίτον. Προτέρας δὲ κεραμικῆς οὔσης καὶ ἑτέρου γείτονος ἄλλην βουλομένου πρὸς αὐτὴν κατασκευάσαι, τῆς τοῦ γείτονος παλαιᾶς καλυβώσεως, χρῆ αὐτὸν τὸν κατασκευάζοντα, εἰ μὲν ἀνατολικώτερα ἢ βορειότερα εἶη ἢ καλύβωσις, ἀφιστᾶν τοὺς φούρνους πῆγεις δεκαπέντε εἰ δὲ δυτικώτερα ἢ νοτιώτερα εἶη τῶν μελλόντων γίνεσθαι φούρνων⁴ ἢ καλύβωσις, πῆγεις τριακοντα. Δῆλη⁵ δὲ ἡ αἰτία ἀπὸ τῆς ρηθείσης περὶ περιβάτων. Τὰ αὐτὰ δὲ φυλαχθήτωσαν μέτρα τοῖς ἀνέμοις, καὶ ἐπὶ τῶν ἀλώνων⁶.

Περὶ ὑαλλουργῶν καὶ τῶν ὁμοίων^{*7}.

Ἵαλλουργοὺς⁸ καὶ σιδηρουργοὺς τοὺς ἐργαζομένους τὰς ἀξίνας καὶ τὰς ἄμας καὶ τὰ τοιαῦτα μεγάλα ὄργανα καὶ ἀνδριαντοπλάστας, οὐ χρῆ ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι τὰ τοιαῦτα ἐργάζεσθαι· εἰ δὲ ἀνάγκη τις γένηται τούτους κατοικεῖν τὰς πόλεις καὶ τὰς τούτων ἐργασίας ἐν αὐταῖς γίνεσθαι, εἰς τοὺς ἀπωκισμένους καὶ ἰδιαζοντας τῶν πόλεων τόπους, δεῖ⁹ ταύτας ἐργάζεσθαι· πολὺς γὰρ ὁ ἀπὸ τοῦ πυρὸς τούτων κίνδυνος τοῖς οἰκῆμασι, καὶ τοῖς σώμασι, συνεχῆς λοιμὸς γίνεται.

Περὶ ἐλαιοποιῶν τῶν λεγομένων τξιμυλαρίων ἢ ἀμυδαρίων καὶ καπήλων^{**10}.

Ἡ τῶν ἀμυδαρίων, καὶ ἡ τῶν καπήλων τέχνη, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἔχει λύμην, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐλαίου ἀτμὶς βλάβην ἐπάγει τοῖς

¹ A: πρὸς αὐτὸν τὸν φ.

² A: δυσικώτερος.

³ A: τό.

⁴ A: φούρνων γίνεσθαι.

⁵ Παρ' A λείπει δλόκληρος ἡ πρότασις: Δῆλη... περιβάτων.

⁶ A: ἀλωνίων.

* Ἀρμ. 2. 4. 19.

⁷ A: Περὶ ὑελοργῶν καὶ σιδηρουργῶν.

⁸ A: Ἵελοργούς.

⁹ A: δεῖν.

** Ἀρμ. 2. 4. 20.

¹⁰ A: Περὶ ἀμυδαρίων καὶ καπηλειῶν.

σώμασιν ὄθεν χρῆ μὴ ὑποκεισθαι τούτους ἀλλοτρίαις οἰκίαις. Ἐν πόλει δὲ φημι ἵνα μὴ [ἦ] ἀπὸ τούτων ἀμὶς ταῖς ἐπιχειμέναις προσβάλλουσα οἰκίαις, τὰς εἰρημέναις¹ βλάβας τοῖς ἐνοικοῦσι παρέχη· καὶ τῶν παρ' ἐκάτερα δὲ παρακειμένων, χρῆ ἀφιστάναι τὰς τούτων θύρας, πῆγεις τρεῖς καὶ τρίτον.

Περὶ κατοπιείας*.

Τινὲς τῶν νῦν² φιλοπραγμόνων καὶ φθονερῶν κωλύειν ἐπιχειροῦσι τοὺς οἴκους κατασκευάζοντας καὶ μέλλοντας κατοπιείαν ἀπὸ τούτου ποιεῖσθαι τοῖς γείτοσιν. Οὕτε³ μὴν ἀπὸ τῶν παλαιῶν οἰκημάτων ὀρώμεν ὡς οἱ παλαιοὶ ταύτην ἀδικίαν ἐλογίζοντο· βλέπομεν γὰρ πάσας σχεδὸν εἰπεῖν τὰς οἰκίας, ἀλλήλας κατοπιτευούσας, καὶ οὐδὲ εἷς φθόνος τοὺς παλαιοὺς κατεῖχεν· ὄθεν καὶ ἡμεῖς τὴν τῆς κατοπιείας οὐ λογιζόμεθα βλάβην· ἕκαστος οὖν τῶν νομιζόντων ταύτην βλάβην εἶναι, συγχωρεῖτω μὲν τῷ κτίζοντι, αὐτὸς δὲ τὰ ἑαυτοῦ ἀσφαλιζέτω οἰκήματα καὶ ἀθέατα φυλατιτέτω, εἴτε διὰ τῶν ἀνοικτῶν καλουμένων καγγέλων, εἴτε διὰ τῶν συρτῶν, ἢ ὡσὰν αὐτὸς βουληθείη. Οὐ γὰρ δίκαιον δι' ἐτέρου βλάβην τὰ ἑαυτοῦ⁴ ἀσφαλιζεσθαι.

Περὶ ἀπόψεως ὄρων καὶ θαλάσσης**⁵.

Τὴν ἐπὶ τὰ ὄρη ἄποψιν, οὐ δύναται τις κωλύειν ὡς εἶπεν ὁ Παπιανὸς ἐν τῷ γ' βιβλίῳ τῶν κοινιστιῶνων, ἐν τῇ τελευταίᾳ τοῦ τίτλου κοινιστιῶν. Ἡ δὲ διάταξις Ζήνωνος ἔχει ὅτι⁶ ἕκατὸν πόδας ἐὰν⁷ ἀπέχη ὁ γείτων, οὐ κωλύεται, βουλόμενος οἰκοδομεῖν, διὰ τὸ ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἄποψιν τὴν ἐπὶ τὴν⁸ θάλασσαν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ ὄρους ἔλκειν δυνάμεθα, ἐπειδὴ τερπνότης ἐστὶν⁹ ἡ θέα τοῦ ὄρους ὡσπερ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἀπὸ τῶν ὁμοίων τὰ ὅμοια τέμνειν δεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν πάντα ὑπομνήσεως ἕνεκα συνήκται. Εἰ δέ τι παρεμπέσοι παρὰ τὰ εἰρημένα, ἀπὸ τῶν ὁμοίων τὰ ὅμοια σκοπεῖν. Βλάβας μέντοι ὠμολογημένας, καὶ μὴ κατὰ φθόνον μεμηχανημένας δεῖ ἀναιρεῖν σκοποῦντας, καθὼς ἐν προοιμίῳ εἴρηται¹⁰ εἰ [δι'] αὐτὸ βλάπτεται τι τὸ δι' ἐναντίας μέρος, καὶ οὕτω κριθήσεται ταῦτα παρὰ¹¹ ἀνθρώποις.

¹ N: ἐρημέναις. * Ἄρμ. 2. 4. 50.

² Παρ' A λείπει τὸ: νῦν.

³ Παρ' A προστίθεται: τοῖς νόμοις εἴρηται οὕτε.

⁴ Παρ' A προστίθεται: τινά. ** Ἄρμ. 2. 4. 51.

⁵ A: Περὶ ἀπόψεως ὄρων.

⁶ Παρ' A προστίθεται: ἐὰν.

⁷ Παρ' A λείπει τὸ: ἐὰν.

⁸ Παρ' A λείπει τὸ: τὴν.

⁹ N: τερπνὴ τις ἐστὶν A: τερπνὴ τις.

¹⁰ Παρ' A λείπει ἡ πρότασις: καθὼς ἐν προοιμίῳ εἴρηται.

¹¹ A: τοῖς.

Περὶ ἀπόψεως *¹.

Ἡ ὁρατικὴ δύναμις, πασῶν τῶν αἰσθήσεων ὀξυτάτη οὖσα, ἀπὸ πλείστου διαστήματος τὴν ἐνέργειαν ἔχει ὅθεν οὐ χρὴ ἀπλῶς οὐδὲ ὥς ἔτυχε περὶ ταύτης ἀποφαίνεσθαι, ἀλλ' ἐνθέντας μέτρα τούτοις στοιχεῖν. Φασὶ μὲν γὰρ νόμους τρεῖς εἶναι ἀπόψεων², θαλάσσης, κήπων, γραφῆς δημοσίας. Ταύτας³ δὲ ἀορίστως τιθέντες ἀμφιβολίας⁴ τοῖς κτίζουσι τίκτουσιν.

Ὅραται μὲν γὰρ ἡ⁵ θάλασσα ἀπὸ μιλίων πολλάκις τεσσαράκοντα καὶ περαιτέρω ὁράται δὲ καὶ κῆπος, καὶ φυτά, καὶ ἄλση, ἀπὸ μιλίων εἴκοσιν, ὁράται δὲ καὶ δημοσία γραφή, ἀπὸ πήχεων οὐχ ἦττον διακοσίων, καὶ εἰ ταύταις ἐστοιχοῦμεν ταῖς ἀπόψεσιν, οὐκ ἂν οἰκία ἢ κώμη ἢ πόλις ἐκτίζετο. Εἰσι δὲ καὶ ἄλλαι ἀπόψεις, οὐ κατ' εὐθειαν ὁρῶσαι, ἀλλὰ πλάγια καὶ βεβιασμένοι, καὶ ταύτας ἀπόψεις οὐ φημί. Χρὴ οὖν τὸν θαλάσσης ἄποψιν⁶ ἐν τῷ οἰκοδομεῖν ἐπιπροσθουῖντα, κατ' εὐθειαν οὖσαν⁷ καὶ μὴ πλαγίαν ἔχουσαν⁸ τὴν θέσιν, ἀφροσῆναι τοῦ τὴν ἄποψιν κατ' εὐθειαν ἔχοντος καὶ μὴ πλαγίαν καὶ βεβιασμένην. Εἰ μὲν ὀρθὰ λιμένα ἢ⁹ αἰγιαλὸν κἂν ἀπλῶς τῇ πόλει ἢ τῇ κώμῃ¹⁰, ἢ στάσεις¹¹ πλοίων τέλειον μὴ ἐχούση λιμένα, τὸ παράπαν μὴ κωλύειν, μήτε ἀφαιρεῖν τὴν τοιαύτην ἄποψιν· ἱκανὴ γὰρ ἡ ἀπὸ τούτων ψυχαγωγία τοῖς ὁρῶσιν. Εἰ δὲ ἀπωτέρω καὶ πελάγη ὀρθὰ, ταύτην οὐδεμίαν λογιζόμεθα ἄποψιν. Καθὼς γὰρ εἴρηται καὶ ἀπὸ τεσσαράκοντα μιλίων τὸ τῆς θαλάσσης ὁράται μέγεθος, καὶ οὐ δίκαιον ἀπὸ τοσούτου ἐμποδίζεσθαι τοὺς οἰκοδομεῖν ἐθέλοντας διαστήματος.

ΔΗΜ. ΓΚΙΝΗΣ

* Ἄρμ. 2. 4. 47.

¹ Α: Περὶ ἀπόψεως θαλάσσης.² Α: ἀπόψεως.³ Α ἀντί: ταύτας ἔχει: πάντας.⁴ Παρ' Α λείπει: ἀμφιβολίας.⁵ Παρὰ Ν λείπει τό: ἡ.⁶ Α: ἀπόψει.⁷ Α: οὔση.⁸ Α: ἐχούση.⁹ Α ἀντί: ἢ ἔχει: καί.¹⁰ Α: τῇ κώμῃ ἢ πόλει.¹¹ Α: στάσει, ὅπερ ὀρθότερον.